

دانشگاه آزاد اسلامی واحد زنجان

دانشکده فنی و مهندسی

گروه مهندسی شهرسازی

کاربرگ‌های فعالیت عملی درس

طرح شهرسازی (۲)

انتشار الکترونیکی در:

www.ShahrAfarin.com

ذکر مأخذ در صورت انتشار مطالب

موجب انگیزه بیشتر نویسندگان کشورمان در پژوهش‌های بعدی است

دانشجویان گرامی: پیش از انجام کاربرگها به موارد زیر توجه نمایید:

- (۱) کلیه کاربرگها به استثنای یک کاربرگ به صورت گروهی بوده و کل اعضای گروه در انجام آنها نقش خواهند داشت.
- (۲) تعداد اعضای گروههای کاری بین ۳ تا ۵ نفر می باشد.
- (۳) کاربرگها به لحاظ موضوعی بایستی بر روی یک شهر اجرا شوند اما به دلیل پاره ای از محدودیتهای اجرایی، ناگزیر بر روی محلات شهر زنجان پیاده سازی خواهند شد.
- (۴) محلات پیشنهادی در شهر زنجان شامل محلات زیر است که به صورت اختیاری توسط گروهها انتخاب می شوند. در صورت اشتراک تمایل، قرعه کشی صورت خواهد گرفت.
نام محلات: کوی فاطمیه- شهرک کارمندان- شهرک قدس- شهرک آزادگان- محله اعتمادیه- کوی شهداء- کوی وحدت- محله بیسیم- محله حسینیه- محله بازار- محله مسجد یری پایین.
- (۵) جهت آشنایی بیشتر با مفاهیم و خواسته‌های کاربرگها، تعدادی منابع و نمونه کار شهرسازی (شامل کتاب، جزوه، مقاله و اسلاید) تهیه شده که به تدریج به صورت کپی یا فایل از طریق سایت در اختیار دانشجویان قرار خواهد گرفت و دانشجویان موظفند پس از مطالعه این منابع نسبت به انجام هر کاربرگ اقدام نمایند.
- (۶) بر اساس سرفصل مصوب و ابلاغی وزارت علوم برای مهندسی شهرسازی، ساختار درس طرح شهرسازی (۲) با محوریت شناسایی و تحلیل مسائل شهری (Problem Oriented) - مسأله محوری تدوین شده و لذا این کاربرگها برای دستیابی آسانتر دانشجویان و اساتید به هدف سیلابس، طراحی شده‌اند.

کاربرگ شماره ۱:

▪ عنوان: تدوین بیانیه چشم‌انداز (Vision) و آشنایی با استراتژی توسعه شهری (CDS)

- در این کاربرگ پس از مطالعه منابع شماره ۱، بیانیه چشم‌انداز محله خود را بر اساس مراحل زیر تدوین کنید:
- (۱) چشم‌انداز توسعه دو شهر را از طریق اینترنت دانلود نمایید.
 - (۲) موارد زیر را در چشم‌انداز شهرهای فوق به صورت کاملاً شفاف مشخص کنید (در قالب نوشتار).
 - الف) خواسته‌های شهروندان (Demands)
 - ب) نیازهای اصلی شهر (Needs)
 - ج) افعال و واژگانی که به آینده نگری چشم‌انداز اشاره دارند. (ساختار ادبیات چشم‌انداز)
 - د) استخراج تعداد واژگان (چشم‌انداز با حداقل واژگان بیان می‌شود؛ این موضوع را در نمونه چشم‌انداز خود ببینید)
 - هـ) استخراج واژگانی که نیرودهنده، جذاب و محرک احساس تعلق خاطر شهروندی هستند.
 - و) محورهای کلیدی هر چشم‌انداز (موضوعات اساسی)
 - ز) ارزشهای جامعه (Value) در بیانیه چشم‌انداز
 - ح) وظائف و مأموریت‌ها (Missions)
 - (۳) نگارش بیانیه چشم‌انداز محله خودتان شامل:
 - مزیت‌ها (Advantages)
 - نیازهای ساکنان محله.
 - ارزشهای جامعه.
 - وظائف و مأموریت‌های شهرساز، سازمان‌های مرتبط با امور شهر و شهروندان.
 - (۴) جهت آشنایی با ساختار استراتژی توسعه شهری CDS یک شهر را از اینترنت دانلود نمایید.

کاربرگ شماره ۲:

■ عنوان: تجزیه و تحلیل سیستمی پدیده‌های شهری محله (System Analysis)

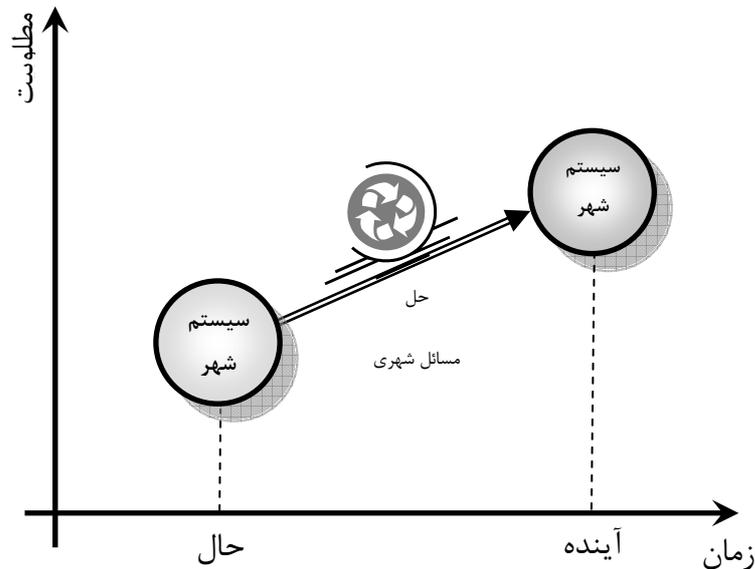
ابتدا منابع شماره ۲ در رابطه با مفاهیم نگرش سیستمی را مطالعه کنید و سپس مراحل زیر را برای انجام این کاربرگ انجام دهید.

- ۱- اگر شهر زنجان را به عنوان سیستم اصلی و محلات آن را به عنوان سیستم های فرعی تلقی کنیم، دو زیرسیستم (Subsystem) مهم را در محله خود شناسایی و معرفی کنید.
- ۲- اجزاء این زیرسیستم ها را نام برده و هر یک را در دو سطر توضیح دهید.
- ۳- در یک سیستم همه عناصر در جهت دست یافتن به اهداف مشخصی با یکدیگر تعامل دارند. زیر سیستمهای محله شما چه اهدافی را دنبال می کنند؟
- ۴- دیاگرام نحوه و شدت ارتباط عناصر را با علائم گرافیکی مناسب ترسیم کنید.
- ۵- آیا این زیر سیستم ها بسته هستند یا باز؟ نحوه ارتباط آنها را با محیط پیرامون و سیستم های بالاتر بیان کنید.
- ۶- ورودی ها و خروجی های سیستم های محله را با نمودار نشان دهید. بازخورد-پسخورند (Feedback) آنها را بررسی و نمایش دهید.
- ۷- کلیت (holistic) شکل گرفته از هر یک از این سیستم ها چیست؟
- ۸- گرایش به خود نگهداری در این سیستم ها چگونه است؟
- ۹- چه ایراداتی در ساختار این سیستم ها مشاهده می کنید که مانع از دستیابی کامل به اهداف می شوند. آنها را بر روی دیاگرام سیستم نمایش دهید.
- ۱۰- تحلیل کنید که این اشکالات در سیستم ناشی از عناصرند یا ارتباط میان عناصر و یا هر دو. سپس آنها را در قالب تصویری بیان کنید.
- ۱۱- یکی از انواع سیستم‌ها، سیستم های پیچیده (Complex) هستند. سیستم مسائل محله شما چرا دچار پیچیدگی است؟

کاربرگ شماره ۳:

عنوان: مسأله یابی (شناسایی و طبقه بندی مسائل شهرسازی)

دانشجویان گرامی! مسأله شهری زاینده تفاوت میان «وضع مطلوب» و «وضع موجود» سیستم شهری است.

در کاربرگ شماره یک کوشیدید تا در قالب تدوین چشم‌انداز، وضع مطلوب محله خود را ترسیم نمایید. در کاربرگ شماره دو بر اساس داده‌ها و شناخت سیستمی، وضع موجود محله را تحلیل نمودید. در این کاربرگ بایستی بر اساس مراحل و موارد زیر، مسائل مهمی را محله بدانها مبتلاست شناسایی، تعریف و طبقه‌بندی نمایید.

۱- با استفاده از شاخص‌های کمی و کیفی شهرسازی و مقایسه آنها با مقادیر مطلوب (استاندارد) بکوشید تا کمبودها را در سطح محله تشخیص دهید. (بسیاری از مسائل شهرسازی ریشه در کاستی‌ها دارند)

به عنوان مثال از شاخص سرانه کاربری‌های مختلف یا تراکم آنها در محله و مقایسه آنها با مقادیر معیار و استاندارد بهره بگیرید.

۲- در برخی موارد مسأله شهری ناشی از کمبود نیست. بلکه ممکن است قابلیت یا فرصتی (پتانسیل) در شهری وجود داشته باشد و مسأله، چگونگی تبدیل این فرصت به یک نقطه قوت باشد. مثلاً شهری قدیمی دارای قابلیت‌های گردشگری است اما این موضوع هنوز بالفعل نشده باشد. همچنین ممکن است مسأله یک شهر وجود تهدیداتی باشد که هنوز بالفعل نشده اند. مثلاً قرارگیری یک شهر در

مجاورت یک گسل فعال. با استفاده از جدول تحلیلی SWOT بکوشید تا اینگونه مسائل را شناسایی کنید.

۳- همانگونه که در پزشکی، تب بیماری نیست بلکه نشانه‌ای از یک بیماری می‌تواند باشد شما نیز «علائم» یک مسأله را با خود مسأله اشتباه نگیرید. افزایش ترافیک شهری، فرسودگی بافت و آلودگی هوا مسائل اصلی نیستند بلکه نشانه‌ای از مسائل دیگرند. لیستی از علائم مسائل شهری در سطح محله خود تعیین کنید و مسائل اصلی آنها را گمانه‌زنی کنید.

۴- مسائلی را که در سطح محله شناسایی کرده‌اید، «تعریف» کنید. تعریف درست مسأله، پنجاه درصد حل آن است. تعریف مسأله شامل تعیین حدود مسأله، موضع دقیق، ابعاد و عوامل موثر و در نهایت تدقیق آن با عبارات مناسب است.

۵- مسأله (Problem) با مشکل (Difficulty) تفاوت دارد. چنانچه مسأله شهری تحلیل نشود و اقداماتی برای حل آن صورت نپذیرد شکل پایداری به خود می‌گیرد که مدیریت شهری را گرفتار می‌کند. به این نوع از مسائل، مشکل یا معضل اطلاق می‌شود. مثل مشکل ترافیک در بافت مرکزی بسیاری از شهرهای قدیمی ایران. در محله خود سعی کنید فهرستی مجزا یا قیاسی از مسائل و مشکلات تهیه کنید.

۶- یکی از روشهای علمی برای برخورد با مسائل، «طبقه‌بندی» آنهاست. مسائل محله خود را بر اساس معیارهای مختلف طبقه بندی کنید. این طبقه بندی ها می‌تواند به صورت موضوعی (نظیر مسائل بافت، مسائل سیمای شهری و...) یا حوزه‌ای (اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و...) و یا بر اساس تعداد متغیرها و عوامل مسأله (پیچیدگی) و یا هر نوع طبقه‌بندی دیگر باشد.

کاربرگ شماره ۴:

- **عنوان:** بازدید جمعی از یک یا چند محله با هدف آموزش نحوه مسأله‌یابی میدانی. جهت آموزش خوب دیدن به منظور شناسایی علائم مسائل در سطح محله و نحوه مسأله‌یابی میدانی بازدید جمعی (متشکل از کلیه گروه‌های کاری) همراه با راهنما از چند محله با مسائل یا مشکلات متفاوت صورت می‌گیرد. دانشجویان محترم بایستی گزارشی تصویری از بازدید تهیه کرده و در قالب یک اسلاید پاورپوینت به عنوان خروجی کاربرگ ارائه نمایند.

کاربرگ شماره ۵:

▪ عنوان: مسأله‌گشایی (Problem Analysis)

▪ شیوه کاربرگ: انفرادی

مسائل شهری، بر خلاف سایر مسائل علوم نظری نظیر ریاضیات و ویژگی‌هایی دارند که آنها را متمایز از بقیه می‌سازد. به دلیل این ویژگی‌ها مسائل شهری را نمی‌توان «حل» (Solving) کرد بلکه باید آنها را «تحلیل» (Resolving) نمود که از آن به «مسأله‌گشایی» تعبیر می‌کنیم.

برای آشنایی بیشتر با ویژگی‌های مهم مسائل شهری که توسط Webber و Rittle بیان شده‌اند، توصیه می‌شود پیش از انجام این کاربرگ منابع پیوستی مربوط به مسائل شهری را مطالعه کنید.

۱- یکی از تکنیک‌های اصلی برای مسأله‌گشایی را (نظیر طوفان فکری (Brain Storming) یا نمودار استخوان ماهی (Fish bone)) از اینترنت دانلود کرده، پس از ترجمه سعی کنید یکی از مسائل محله را با استفاده از این تکنیک تحلیل کنید. برای سهولت کار شما این تکنیک‌ها به صورت یک مجموعه در اختیارتان قرار می‌گیرد. توجه داشته باشید که شیوه انجام این کاربرگ انفرادی بوده و از آنجا که می‌تواند توانایی شما را در قدرت تحلیل مسائل نمایان سازد از اهمیت خاصی برخوردار است.

۲- نکات مهمی که در انتخاب، ترجمه و بکارگیری تکنیک‌های مذکور باید به آنها توجه کنید

عبارتند از:

کاربرگ شماره ۶:**▪ عنوان: سناریو سازی (Scenario)****و آشنایی با انواع حالت‌های مختلف تفکر برای تحلیل مسائل**

واژه سناریو از دنیای تئاتر و سینما گرفته شده و بر روایت داستان و نیز نقش‌های بازیگران دلالت دارد. اما در مبحث برنامه ریزی شهری بر پایه سناریو می‌توان آن را به صورت داستان‌های مربوط به آینده‌های ممکن متعدد، که یک شهرساز، دولت، سازمان یا شرکت احتمالا با آنها مواجه خواهد شد، تعریف کرد.

سناریوها به صورت نموداری و به صورت پویا و متحرک جریان تحول و پیدایش دنیای آینده را نمایش می‌دهند. سناریوها موجب تمرکز توجه ما بر روی نقاط انشعاب مسیر آینده و پیشامدهای بالقوه در تحلیل مسائل شهری می‌شوند. به کمک تصمیم‌گیری برپایه آینده‌های بدیل و آزمون استراتژی‌های پیشنهادی در شرایط مختلفی که سناریوها معرفی می‌کنند، برای مواجهه با عدم قطعیت‌های آینده آمادگی بیشتری کسب می‌کنیم. در این حالت تصمیم‌های اتخاذ شده در برابر اکثر مسائل شهری آینده، که شاید برخی از آنها دور از تصور باشند، انعطاف‌پذیری زیادی خواهند داشت.

در این کاربرگ با انواع سناریو و نحوه ساخت آن برای محله خود آشنا می‌شوید.

اصولا پنج نوع سناریو وجود دارد. در نوع اول فرض می‌شود که روندهای جاری بدون تغییرات مهم به "مسیر عادی" خود ادامه خواهند داد و آن را "سناریوی بدون شگفتی" می‌نامند. در نوع دوم فرض می‌شود که آینده "بهتر" از گذشته خواهد بود و آن را "سناریوی خوش بینانه" می‌نامند. در نقطه مقابل این سناریو، "سناریوی بدبینانه" قرار دارد که برای موضوع مورد نظر آینده "بدتری" را نسبت به حال و گذشته لحاظ می‌کند. دو نوع دیگر از سناریوها عبارتند از "سناریوی فاجعه" که در آن حوادث و "بحران‌های غیر منتظره" برای سازمان رخ خواهند داد و همچنین "سناریوی معجزه" که در آن رویداد‌های "بسیار خوب باور نکردنی" در آینده به وقوع می‌پیوندند.

برای آشنایی بیشتر با روش ساخت سناریو توصیه می‌شود که ابتدا منابع مربوط به این بحث را که به صورت پیوست به شما ارائه شده، مطالعه نمایید و نمونه‌های از سناریو را ببینید.

۱- با استفاده از برخی پرسشها، تصمیمات (Decisions) را که برای محله اتخاذ کرده‌اید آشکار

سازی کنید. نظیر:

چه رویدادهایی ممکن است در توسعه و رشد محله ما موثر بوده و ما را به اعمال تغییرات وادار کنند؟

تحت چه شرایطی و در چه محیطی محله ما می تواند موفق باشد؟
تحت چه شرایطی و در چه محیطی محله ما از نظر شرایط کالبدی، اجتماعی یا اقتصادی در معرض خطر قرار می گیرد؟

۲- شناسایی نیروهای پیشران کلیدی در ساختار مدیریتی محله.

۳- آشکار سازی عناصر نسبتاً "معین و با ثبات در محله.

۴- شناسایی عدم قطعیت های بحرانی ممکنه در محله.

۵- تدوین پنج نوع سناریو در جهت تحلیل مسائل محله با در نظر گرفتن نکات زیر:

۵-۱) یک سناریو غیب گویی، فال گیری، پیش گویی یا پیش بینی نیست بلکه زنجیره ای منطقی و مستدل از رویدادهایی است که از استمرار روندهای مشخص و یا تحقق واقعیت های مشخص ناشی می شوند. پس به زنجیره ای از اقدامات متوالی توجه کنید.
۵-۲) در هر تمرین شهرسازی بر پایه سناریو لزوما باید چندین سناریوی مختلف و متمایز تهیه شوند تا بدین ترتیب دامنه ای گسترده از آینده های مختلف پوشش داده شده و تقریبی قابل اطمینان از روندها و واقعیت های آینده به دست آید. محدودیت های موجود درباره تعداد سناریوها بیشتر به خاطر محدودیت های ادراکی، تحلیلی و شناختی انسان است و نه محدودیت های مربوط به پیچیدگی های دنیای واقعی.

۵-۳) سناریوها همیشه حاوی بعضی مطالب هستند که جهان بینی و ساختار ذهنی ما را به چالش می کشند. در غیر این صورت در همان ساختار ذهنی قدیمی محبوس خواهیم ماند و باید با پیامدهای ناگوار آن روبرو شویم. جابجایی و تغییر ساختار ذهنی بر توانایی ما برای درک و تفسیر علائمی که از محیط پیرامونی دریافت می کنیم، تاثیر ژرفی می گذارد. درک این نکته که تعبیر و تفاسیر محدود و ناقص مردم محله موجب غفلت آنها شده است کار بسیار آسانی است ولی اذعان به وجود همین تعبیر و تفاسیر محدود و ناقص در ساختار ذهنی خودمان بسیار مشکل و ناخوشایند است. بنابراین هنگام تدوین گروهی از سناریوها، دانشجویان باید عادت ها و چارچوب های فکری خود، دوستان و حتی اساتید! را به چالش بکشند.